

પ્રીતસની પદ્યરાંમણી

જાને

જામદાર માહારાંણી વીક્ટોરીઆના

વડા પુત્ર પરીક્ષા આફ વેલ્થે

ની મુખ્યની મુસાફરીના

દુક હેવાલ.

મનાવતાર,

દારાં.

મુખ્ય વરતમાં પદ્ય

—0—

શને ૧૨૪૫ ઇસ્વી.

શને ૧૮૭૬ ઇસ્વી.

ક્રીમત જે આના.

દી બા ચો .

લેણીયું પરથંન પાક હોરનજહનું નાંન,
કે બેહુ દુનીઆની રચનાં પેદા રીધીછે તમાન.
આએ નાંધલાં ચોપાનીઆં વીશેનો ઉવોછે શાર.
કીનસ આઆનો ઉવાલ નથી પરેઓ બાહાન
એ બાબદ બપર કાંઈએ ન પોહોઆડીન
વીદીઆરથીઓની એ આલશાઈની.

કીનસને જોઈને મારો જીવ થાએઓતો ખુશાલ,
કેશકેરાઈબી માહાર નંન હોનો લખવા હેવાલ.

કપીતાનાં આકારનાં લખતું સહર કરીજીંચ,
દાંનાવોની શેવાનાં તઈઆર કરી ધરીજીંચ.

માહારનાં કાંઈબી વીદીઆનું નથી કાંઈ બલ,
એ ઉવાલ લખીઓછે મારી નાંકેશ વાપરી અકલ.

મુલમુક હાએ તે શુધારજો આ ઈઆર,
જગરથી હું નાંનસ તમારો બપકાર.

આએ જાહેરનાં પેહુલી કેશેશછે એ બાધ,
આએ લખીને હું નથી માંગતો કશી માહોટાઈ.

લખીઆમ દુક શાર મુંબઈની રચનાંનો,
બીજો લખીઓછે વરોડરા સાથે પુનાંનો.

હું છું એક ગરીબ અથોરનાંન,
નોશારી કશબાનાં માહારછે મકાંન.

પ્રીતસની પધરાંમણી.

નાઆંમે બોહોલુએ હંગરેજ રાજ,
વીંડારીઆનાં માંથાંપર જલકેએ તાજ.

દઆહુ ને માંએઆહુ છે એ ખુબીવંત નાર,
હેનાં હેવા ગુણપર રહ્યેત રેહિએ વશદાર.

અદલ અને રાસતી હેનાં રાજનાંએ કાએદા,
શરવે એક શરખા ભાંગેએ છુટાપણાંનાં પ્રાએદા.
ગરીબ ને તર્વાંગરોનાં છે એકશરખો ઇનસાફ,
વશદાર નોકરોને પંતસનખી મલેએ શીતાબ.

દરીઆઈ કાપલાતુ હેતુ રાખશીએ બલ,
ખીજાં રાજનાં કાપલાઓ હુનીથીએ હુકલ.
બનાવીએ અને તાંપા હુવી રાખશી કદવાલી,
કે ગમે હુવી રાખશી મનવારોને એ નાંએએ શારી.
યાંનેયાંમ બુલંદ બીડેએ એ રાજની ધજા,
રહ્યેત શુખ એનથી વશી કરેએ મજા.

એ રાજનો લોકોનો બોહોલો આવેએ વેપાર,
કરોહો ને અબજનો દર વરશે આવેએ શુનાર.

એ રાજનાં છે પરધાનો શીઆનાં ને અકલમંદ,
રાજનીતી ચલાવવાની જાંચી રાએએ રામજા.
શુલેહની જાલવણીપર પડેએ આપેએ ધિઆન,
બને તાંહાંશુધી ન જોતા એ લોક લકાઈનું મેદાન.

કાનડું ગછે નાંનીચુ રાણીનું પાએતખત શેહર.
 તે કીરતારની બરપુરછે એ શેહરનાં બિપર નેહર.
 જર અને જહુવેરનો તાહોં નથી કંઈ સુમાર.
 અમીર બિમરાઆનાબી નથી કંઈ પાર.
 દુનીઆનાં એ નાંનીચુ શેહર એ ભાઈ,
 કાઢી ચીજની હીઆં નથી કંઈ કાનાઈ.
 નાહારાણીનાં એઆરછે નેકબખત પુતર.
 પ્રીનસ વેલશ, આલપ્રેડ, લીઆપોદડ ને આરદર.
 બીજાને થાએઓ હીનદ જોવાનો શોક,
 તાહોં પ્રી કરવા શેકાર ને મોજ જોક.
 કીધી પોતાની માંતાને હીનદ જાવા અરજ,
 એ વાલા બેટાની બિનેદની તેને જણાઈ પ્રજ.
 આપી રજા હીનદ જાવા પોતાનાં બેટાને,
 હોકમ કીધો અમલદારોને હુની સંભાલ લેવાને.
 ફેરાવ પરમાંણે પેહુલે આએઓ કલકતા અંદર,
 ખુશી થાએઆં હીનદનાં લોક ગરીબ કે તવંગર.
 અટારશે સીતેરનુ તે અંગરેજ હતુ શાલ,
 હીનદનાં લોકનાં અવકારથી તે બહુ થાઓ ખુશાલ.
 એ બિલટબરયાં માંનની પ્રીનસ વેલસનેપડી જાંન,
 તારથીજ હીનદ જોવા તેણે કરીજિતુ ઘેઆંન.
 દંનપર દંન તે થાવા લાગો બિનેદવાર બહુ.
 બિનેદની વાત પોતાની માતા આગલ કીધી શબ્દ.

એક દિન કરી રાખેએ હીનદ જાવા દરાવ.
 સાથે લાવવા નાંમીઆ અમીર ઊમરાવ.
 દરાવ કીધો આવવા અધારજો પંચોતેરનાં સાલનાં
 જાત મનવારો તઠઆર કીધી હેની સંભાલનાં.
 દરાવ પરમાણે નીકલેએ તાલ પર ની અકદોબરે.
 આવી લાગો પોહલ વેરેલો એડનનાં બંદરે.
 શીરાપીશ મંનવાર પરથી જિતરેએ પુરદમાંનથી,
 આવીજ પડેકું માંનપત્ર એડન શહેરનાં નાંમથી.
 ને વાંચોજી કાવશજી દીનશાએ એ માંનપત્ર,
 હાલત ભરીઆ દીલથી એને દીધાંતો જિતર.
 પરીનસાને તોડને માઠ બહુ થાઈજી ખુશાલ.
 એની યાદગારીના બાંધવા કાહાડી હાસપીટાલ.
 આતશબાજી ને લાહુટનો આખાં શહેરનો શીંગાર.
 કાવશજી દીનશાએના ગેર સીંગારીજો ભપકાદાર.
 એક દિન રહીને ઊપરીએ મુંબઈ તરફ,
 શીરાપીશ મંનવારની વધવા લાગી જહડપ્.
 મુંબઈને હવે પડવા લાગી દોડધાંમ,
 શહેરને શીંગારવાપર લોક કરવા લાગુ કાંમ.
 જાત મનવારો સાથે આવી લાગો દમાંનથી,
 ગોદીને રસતે જિતરેએ પુરતાં આદરમાંનથી.
 ખુશાલીના પુકારો હરદંમ ઊઠવા લાગો,
 તોપોની સલાંમતીનો આખાંહીંદમાં ગગરાટ જાગો.

* એ નાંમદાર તારીખ ૮ મી નવેમ્બર ૧૮૭૫ ને દીને
 જાજનાં પાંચ કલાકે મુંબઈને કીનારે જિતરેએ હતો.

હોશભાઈ રૂંધાંમળ્યે વાંચીજી માંનવતર,
 ખુશી મરીઆં દીલથી એને દીધોતો ઊતર.
 ગવરનર જનરલે સરવે સાથે મોલાકાત કરાવી,
 સર શાહારજી પાશ પેહુલી શેકીન લેવરાવી.
 બીજી કીધી શેકીન સર જમશેદજી સાથ,
 કીધી દુકનો ખુશીથી જે બોલોનો વાત.
 કે તમારી ને તમારા પીતાની સાંભલીછે વખાણુ
 એટલુ કંઈ ને ગાએકુવાર સાથે કીધી પીછાળ.
 પછી બીજા રાજાઓ સાથે મોલાકાત લીધી.
 તેઓ સાથે હસીને પેચારથી શેકીના કીધી.
 તાંહાંથી ચાલેઓ શાહાજીદો માંડવની બાહાર.
 એલેકજાનંડરા હસકોલની છોકરીઓ હતી તઈયાર
 પારસી છોકરીઓએ પુલથી વધાવીઆ સગન,
 શાહાજીદો એ કીરીઆ જોઈ થાંએઓ મધેન.
 સરખસનાં આકારનો લઈગીઆ પરેલનાં મેહલનો,
 ખુશાલીનાં પોકારા ઊઠેઆ આખાં શેહરનો.
 રઈએતોએ પુર જોશથી દીધોતો અવકાર,
 આખાં શેહરની વસતી રસતા ઊપર રહી તઈઆર.
 રસતાની બાજુ ઊપર માંચરા બાંધેઆ બેશુમાર,
 બાજી માણુશો રસતાપર જમાં થાંઆં બીજીઆર.
 મારવને કીધો રાતે લાઈટનો સીંગાર,
 આખી પુખા બીલી રહી એ રાતે શુભજાર.

અધારશો પંચોતેરની નવમી નવેમબરે,
 એ સુબારક દીવશે શાહાજાની શાલગરે.
 ફેરવીજીતું લાઈટ કરવાનું એજ દીવશે કાંમ,
 પાર જીતરીજી સમાંધાનીથી એ દીવશે તમાંમ.
 લખું છેજી એ મુંબઈની લાઈટનો હેવાલ,
 વાંચનારાઓ જાણીને બહુ થાશે મુશાલ.
 સરકારે લાઈટ કરવા ખરચીઆ પચીશ હજાર,
 સરકારીજ નહેલોપર કરવા સીંગાર.
 તરેહ તરેહની લાઈટથી સીંગારીજીતું નેદાંન,
 બંજી બાજુનાં રસતાઓ જીપર બાંધીતી આરાંન.
 નેપર બાંધેઆતાં રંગ બેરંગીન શાંણશો,
 એ લાઈટ કરવા રોકાએઆતાં મોકડો માણશો.
 આરકાંઓ મારેઆતાં આખી મુંબઈના દશ,
 જાહેડાં પાહાદશાહી રસતાઓ આવેઆતા પ્રસટ.
 આરકાંઓ બનાવેઆતાં બહુ કીમતી શુંદર,
 ભલે આએઓ પ્રીનસ કરી લખીજીતું અંદર.
 તરેહવાર લાઈટથી શેહરનાં સીંગારેઆ રસતા,
 કાંમે કાંમ મારેઆતા શુંદર રાખથી વાવરા.
 રાંણીનાં બાહુબલાંપર કીધી લાઈટ બહુ ભપકાદાર,
 રંગ બેરંગીન ગેઆસનાં દબાથી કીધોતો શીંગાર.
 તરેહવાર શાંણશોથી પોસટ હાશીસ સીંગારીતી,
 તેર હજાર બતીઓ એ હાશીસપર સમજાવીતી.

પાસટ હાથીસની સાંભળુછે ઇન્નેરોની હાથીસ
 સીંગારીતી રંગ બેરંગીન શાણુશોથી અતીશ.
 દેવી લાઈટથી એ બહુ દીપતીતી શુદર,
 નેહુલપર ગોઠવેઆં પ્રાણુશો દશ હજારથી ઊપર.
 એ બહુ નેહુલોથી મુબઈનો ખીલીઆતો દેખાવ,
 હજારો માણુશોનો હીઆં થામ્યેઆતો જમાવ.
 બહુ શુદર સીંગારીઆતો પ્રરીએર પ્રવાર.
 એપર તરેહવાર ગોઠવેઆતા ગેઆસનાં આકાર.
 છુશો સલગાવેઆતાં એપર ગેઆસનાં મુન
 એથી લાઈટનો ફલાએઆતો બિજશ આબુન.
 ચરચગેટનો નાહુલો શુભથી બહુ ભપકાદાર.
 મુન અને જુમરોથી તમામ કીધેતો સીંગાર.
 પાદશાહી દેવલનોતો બહુજ મારતોતો દમામ,
 તરેહવાર લાઈટો કરીને સીંગારોબિતુ તમામ.
 બતી સલગાવીતી એકદમ સાત હજાર,
 શેતારાઓનો બનાવેઓ કટેરાઓ ઊપર આકાર.
 બહુ દીપતોતો એલશીનસરન શરકલનો બાગ,
 ગેઆશથીજ સીંગારેઓ એ બાગનો નોટો ભાગ.
 હર જહાડોપર ચીનાઈ પ્રાણુશો સલગાવેઆં,
 ગેઆસનાં આરકાંપર શાહજાદાનાં નામ કોતરાબ્યાં
 અતી ભપકાદાર સીંગારીતી પાદશાહી ટાઢિન હાલ,
~~પરના એ~~ લાઈટ નોઈ બહુ થાઈતી મુશાલ.

એ મહેલપર બતી સલગાવીતી તેર હજાર,
 બીજો કીધોતો એપર તરેહ તરેહનો સીંગાર.
 બજારગાના ખાહોલાનોતો અજબ હતો દમાંમ,
 બેશુમાર લાઈટ કરીને સીંગારેઆતો તમાંમ.
 ચીનાંઈ પ્રાણુશાનીતો બાંધીતી હાર,
 વાવટાએથી તાંગેઆતો કંઈ બેશુમાર.
 તારશીએનીજ નીનીજથો એ થાઈજીતુ કાંમ,
 વેલાએત શુધી પારશીએનુ એથી રેલાઈજી નાંમ.
 કરાશરડ મારકીટનાતો ભપકો મારતોતો બહુ,
 સલગાવેઆતાં બેશુમાર વાલશતો ને જુમરો શહુ.
 એ મારકીટપર સલગાવીતી બતી પંદર હજાર,
 મુબઈની રોશણીના એ ખાહોટો હતો સીંગાર.
 શુદર લાઈટ કરી સીંગારેઆતાં બેહુ કાપડબજાર,
 નવાં બજારને કીધોતો પુર ગેઆસથી સીંગાર.
 સજીથી હતી ભીંડીબજારનો લાઈટ કંગાલ,
 છુટાં છુટાં ગોઠવેલાં તંમલરો હાલ હવાલ.
 નાંમીચી હતી ભાંએખલા ઇશ્ટેશનપરની લાઈટ,
 તરેહવાર વાવટાએથી બનાવીતી સાઈટ.
 વીક્ટોરીઆ ગારડનનો તો દમાંમ મારતોતો પુર,
 એ બાગને સીંગારીઆપર ન રાખીતી કશુર.
 શીંગારેઆતો એ બાગને તમાંમ ગેઆસથી,
 દેખાવ મારતો જાહાડોપરનાં ચીનપ્રહ રાંધેથી.

નાનું ને તારાનાં આકારથી મીનારો સીંગારેએનાં
એથી એ બાગનો ભપકો બહુ મારેએનાં.

સરકારી મેહુલનોબી બહુ હતો સીંગાર,
તરેહ તરેહની લાઈટ કીધીતી કંઈ બેશુમાર.

એ વતરોગે બીજી લાઈતો ગાંઠના હતી બેશુમાર.
જેનો હેવાલ લખતાં કબુ ન આવે પાર.

શાહાજાદાએ એ દંન ભરીતી દરબાર,
મોલાકાતે આએઆતા શેદાગરો ને સરદાર.

ત્રીજે દંને બચાએઆની જીઆપતનો લખુંધુ હેવાલ
વાંચનારાએ જાણીને બહુ થાશે પુશાલ.

એ દીને માંડવનાં બચાએઆનો થાએએ જમાવ,
રંગ બેરંગીન દરેશથી પુશ મારતોતો દેખાવ.

સાંભેલ થાઈ એ રચનાંને જુદી જુદી જાત,
દર ઇસકોલનાં બાલકો આએઆં વાવટાએ સાથ.

શહર કીધું ખાવાનું દેખલો ભપર બેશી.

ખાતાં ખાતાં બાલકો બહુ થાતાં પુશી.

દપોદપ મારતાતા મોહીને રૂટ મીઠાઈનાં દપુશા,
ધડી ધડી ઠાહડતાતાં મોહીનેથી પુશીનાં જોશા.

ખાઈ પીઈને બાલકો થાએઆં તઈઆર,
કરનાં લાગાં જમતો ને મસતી ને પાકાર.

કોઈ નાએ ને કોઈતો કુદ ને કોઈતો ગાયન ગાએ,
ઉંચી બાલકોની જમતથી તમાસગીરો પુશીથાએ.

દર ઇસંકોલોની ટાલીઓ હવે વંહેમાઈ ગઈ,
 સરવે બાલકોની ગણતરી દશ હજાર ઊપર થઈ.
 વામન પરમાંણે આવી લાંગા શાહાજાદો નાંમદાર,
 શેઠ ટોશાનાઈએ ને બીજાઓએ દીધો અવકાર.
 ખોદા સલાંમત રાખે કરીગચીઅનેએ ગાગી ગીત,
 એ ગાયન સમજવા શાહાજાદાએ લગાડીજીં ચીત
 પારસી બાલકોએબી ગાઈજી કે તંગા ભલે આઆ,
 એ શરવે ગાએન શમજીને લોક બહુ ખુશી થાઆં.
 ધનબાઈ અરદેશરે શાહાજાદાને પેહેરાવેઓ હાર,
 એ પારસી બાંતુનો હુશીને માંનેઓ ઊપકાર.
 બીજો હાર પેહેરનાર મુંબઈનો ગવરનર,
 પેહેરતી વખતે એ બાઈ તરફ નમાંવીજીતુ શર.
 સરની ધણીઆંની સાથે શાહાજાદાએ શેકીન કીધી,
 બીજી અશતરીઓનીબી અને મોલાકાત લીધી.
 કમીટીએ શાહાજાદાનો માંનેઓ ઊપકાર,
 ભાંએબલા કલબજો જાવાને થાએઓ તઈઆર.
 ગાડીમાં એકો શાહાજાદો પુર દમાંમથી,
 લોકો ખુશાલીનાં પોકારો ઊઠાવે માંનથી.
 શેલરોની જીઆપ્તમાંબી બારવને આએઓ,
 એ જીઆપ્તની રચણાં જોઈ બહુ ખુશી થાએઓ.
 શેલરો કાહડતાતા હરદમ ખુશીનાં પોકાર,
 પે દરપે ઊઠાવતાતા વઈન વાટરો ખુશાકાર.

પીએ ને નાંચે ને ખુશ મીઠાશથી ગાએન ગાએન,
 દાર એ કલાક શુધી ખશીને હુધીની પએ ખાએ.
 પછી કરાવી શેલરો પાસ ઇનાંમથી રમત.
 એ લોકની રમતથી તમાંશગીરોને પડીતી ગમત.
 ખલાસ થાઈજી એ રમત ગમતનું તમાંમ કાંમ
 પછી ગીઆ વાળું વગાડતા પોતાને મુકાંમ.
 મારાપોરી જાવા બારબને થાએએ તઈઆર.
 ગાદીનાં આએએ શહવારે કલાક દશનો શુનાર.
 એક મુંદર આગખોટપર થાએએ સવાર.
 સાથે ગીએ ગવરનર કેટલાક શરકારી અમલદાર.
 તાંહાં જાઈને જોઈજી અસલી કાતરકાંમ.
 એક કલાક શુધી પ્રીને જોઈજી તમાંમ.
 ખાંતુ ખાઈને રાતે પાછો આવા થાએએ તઈઆર,
 કલાક નવને અમલે પાછો થાએએ સવાર.
 શરવે વાંહાંણુપર કીધોતો લાઈટનો સીંગાર,
 રંગ બેરંગીન લાઈટથી દરીએ ખીલે ગુલજાર.
 તરેહ તરેહની આતસખાળનાં ઊડવા લાગા ખાંન,
 ખુશી ભરીએ દેખાવ જોઈ અજબ થાએ ઇનશાંન.
 હજારો માંણુશોનો પાલવાપર થાએએતો જમાંવ,
 પુર અંદરમાની લાઈટનો ખુશ મારતોતો દેખાવ.
 શહેરનાં આગખોટની દીશવા લાગી નીશાંન,
 ખુશાલીનાં પાકારાથી લોકોએ આપીજી માંન.

ગોદીને રશ્તે ઊતરીને ગએઓ પડેલ,
 લોક પાછું ફરવા લાગુ કરી પાલવાની શેહુલ.
 બારવને ગાએકવારનાં શેલર હાનની કીધી કીરીઆ
 અમીર ઊમરાઓને એ સભાને નોતરીઆ.
 કીરીઆ કરીને શેલર હાનને મુકીઊં ખોલુ,
 એ મેહુલનુ શુંદર કાંમ ધણુંછે ખોડાલું.
 બારવને ગોદીને નાખવા ગએઓ પાએઓ,
 ફરીનિશાનનો દરશ પોતે પેહુડી આએઓ.
 દબદબાથી શાહાજાદાએ કીધી કીરીઆ,
 મુંબઈનાં શરવે ફરીનિશાનને હુન્ને નોતરીઆ.
 ફરીનિશાન વાલાઓએ આપીઊ એક માંનપતર,
 લાએકી ભરીઆ શબ્દોનાં એને દીધા ઊતર.
 એ ગોદી બાંધવાનુછે પચાશ લાખનુ કાંમ,
 પરીનસ ગોદી કરી એનુ રાખીઊછે નાંમ.
 બારવને ફરીનિશાનએ આપેઓતો બાલ,
 શીંગારીઓતો પુર લાઈટથી ટાઊનહાલનો હાલ.
 શાહાજાદાએ શરવે ફરીનિશાનનો વડો પીર,
 એ બાલનો ન જાવાથી તેઓ થાએઆ દલગીર.
 માંએખલા કલબ વાલાઓએબી આપેઓતો બાલ,
 તાંહાં ખાઈ નાંચીને શાહાજાદા થાએઓ પુલાહ.
 ઠાંને ઠાંમ બધે ચાલે બાલો ને નાંમ રૂબ
 એ શરવે જોઈને શાહાજાદા થાએ ઈશ.

રાજાઓનાં દોર દમાંમથી મુંબઈ હલીમલી રહી
 હજારો માણુઓનાં ટોલાં જોવા પ્રે હંઈ તહી.
 મોટા મોટા રાજાઓને ઘેર ગએઓ એ ત્રાલાકાતે,
 નજરાંનાં કીધાં આંમણ સાંમણ પોતાને હાથે.
 દંન તરણ ગીઓતો શાહાજાદો પુનાંની અંદર,
 તાંહાંબી ખાંનખાહાદુર પદમણએ વાંચીજી માંનપતર
 પુણાંનાં રેહવાશીઓએબી શારો દીધોતો અવકાર,
 આતશખાણ સાથે લાઈટનો કીધોતો શીંગાર.
 પછી ગએઓ મુંબઈથી શાહાજાદો વરોડર જોવા,
 ઈશ્ટેશનપર આએઓ માહારાજા અવકાર દેવા.
 તોપોની શલામતી સાથે ત્રાલાકાત લીધી,
 ખુશી ભરીઆં દીલથી માહારાજાસાથે શેકીન કીધી.
 હાથીપર બેશાડીને લઈ ગએઓ પુર દમાંમથી,
 ખુશી થાએઓ શાહાજાદો પોતાને મલેલાં માંનથી.
 આતશખાણ અને લાઈટનો પછી કીધો શીંગાર
 ગએઓ બારવને શાહાજાદો હરનનો કરવા શેકાર.
 આખો દીવશ જંગલનો ભટકીને મારીઆં હરન,
 પોતે એ શેકાર મારેઆથી થાએઓતો મધંન.
 માહારાજાએ શાહાજાદાને આપેઓતો બાલ,
 પુર લાઈટથી શીંગારેઓતો ત્રાતીબાગનો હાલ.
 મહી માહારાજાએ કરાવીતી તરેહ તરેહની રમત,
 હાથીની સાથે મારીનીબી કરાવીતી ગમત.

જમનાંબાઈની બોલે જોડાડે લીધી જોલાકાત,
 ધણે વખત બેશીને શાહાજાદાએ કીધીતી વાત.
 ભરૂચ અમદાવાદનું આઈજી ઉપીજીરેશન,
 આએઆતા નાંમીઆ શોદાગરો ધણાંએક જણ.
 દેખાડી માંનપતરોએ પોતાની વશાદારી,
 શરવેની શાહાજાદાએ જોલાકાત લીધી શારી.
 માંનેઓ શરવેનો દીલોજાનથી ધણે ઊપકાર,
 ને બોલીઓ કે તમે છેઓ રાંછી તરફ વશાદાર.
 એટલું બોલીને શરવે શાથ શેકીન કીધી,
 ઉપીજીરેશને નમીને વદીઆગીરી લીધી.
 શુરતનાં શોદાગરોબી આઈજી ઉપીજીરેશન,
 એ લોકનાં માંનપત્રથી શાહાજાદો થાએઓ મધન.
 માહારાજાની પરાંનાં ગતથી તે બહુ ખુશી થાએ,
 આર દીવશ રેહીને મુંબઈ જાવા તઈઆર થાએ.
 માહારાજા શાથ શરેશનપર છેલી જોલાકાત લીધી,
 પેઆરનાં જોશાથી એકેકશે શેકીન કીધી.
 લોકોએ જોડાવેઓ ખુશાલીનો પોકાર,
 આગની ગાડીપર પછી થાએઓ શવાર.
 ખબર પડી મુંબઈને શાહાજાદાને આવાની,
 તઈઆરી કીધી પરજાએ એશતેકબાલ જાવાની.
 ગવરનર ને અમલદારોનો થાએઓ નમન,
 લશ્કરી શરૂનો દીશવા લાગો શુંદર દેખાવ.

આવી લાગી ગાડી ઇશ્વરેશન ઊપર,
દોપોની શલાંમતી પડી ધરોધર.

ઊઠવા લાગો હરદંત્ર પુશાલીનો પોકાર,
પોતાની મનવારપર જાવા શાએઓ તઈઆર.

શરવેની શાથ શેકીન લઈને પુર દમાંમથી ગએઓ,
સુશાસ્ત્રીની થાક ઊતારવા આપો દીવશ રહેઓ.

બારવને થાઈ સુંબઈને આતશબાહ,
તરેહવાર બનાવતો ઊડેઆથી રહેઈ સુંબઈ ગાહ.

તાજ મેહલનો બદલો સુશત્રુમાં દેખાવ,
સુંબઈની બદલનો હીઆં શાએઓતો જમાવ.

એ આતશબાહપર ખરએઓ દશ હજાર,
શવા કલાક દારખાંતુ ઊડારીને જર કીધા ખુવાર.

શર જન્મશેદહને ધેર ગએઓ ખાલાકાતે,
ઊમરાવો તથા શર બારદલ પ્રરીઆર શાતે.

શર જન્મશેદહ શાથ પેહલી કીધી શેકંન,
શરનું કુટુંબ જોઈને બહુ શાએઓતો મધન.

શર જન્મશેદહએ કેરહુંએક નજરાંતુ કીધું,
ઊપકાર માની સુશી થાઈને તે કીધું.

તેમાં હતી એક બહુ કીમતી દેખલ,
જાડાઈને હતું એક પાલીઆનું દલ.

જાડી પાડેરાઈને તે શાત પુતની ઊપર,
જાડાઈને હતી દશ પુતની અનદર.

પછી શર જમશેદજીને પેટુરાવેઓ શુનાંમે માંન,
પોતાની મુશારરીની એ આપી નીશાન.

આપી સાથે કેટલીએક કીમતી કેતાબ,
પોતાનું નામ લખીને આપીતી શેતાબ.

પોતાની માંતાની ને ધણીઆંનીની આપી સખી,
શર જમશેદજીનાં જોડુ માંન ન મલેશે કોઈને કપી.

ખરશેદજી પ્રદુનજી સાથે સરે કરાવી આલખાંણ,
એવણે વાંહાંણુ બાંધીજીતુ તેની આપી નીશાન.†
વાંહાંણુને આપીજીતુ શાહાજીદાના વડા બેટાનું નામ,
મુશી થાએઓ એ શેકીઆનું હુવું જોઈ કાંમ.

પોતાનાં કુટુંબ તરફ એ શેકનો જોએઓ પેચાર,
નમીને શેકીન લઈને એ શેકનો માંનેઓ બિપકાર.

એની ધણીઆંનીએ એ વાંહાંણુની કીધી કીરીઆ,
એ સમજીને મુશી થાઈને શરવે જણ પ્રરીઆ.

અરધા કલાક મુખી વાતચીત કીધી,
જાતી વખત શરવે સાથે શેકીન લીધી.

બોલીઓ કે મારી માંએ કીધીતી એલતેમાશ,
કે શર જમશેદજીની મામાકાત લેવી ખાશ.

ઈજાન કીધું શરને પોતાની મંમવારપર આવજાનું,
પોતાનાં સરવે કુટુંબનેબી શાથે લાવાનું.

† શેક ખરશેદજી પ્રદુનજીએ વેલાત ખાતે એક વાંહાંણુ
બાંધાવેલ હતું તે વાત કહી સંબંધાવી હતી.

શર જન્મશેદળ પછી શીરાપીશપર ગીઆ,
શરને અવકાર દેવા અમલદારે તઈઆર રહ્યા.
શરે જાઈને શેકીંડ કીધી શાહાજાદા સાથે,
શીરાપીશપર સાથે ફરીઆ પાતે જાતે.

ને દેખાડી શરવેને પાતાની મનવાર,
ફરટ મીકાઈનો નાસતો રખાવેઆ તઈઆર.
તેપર બેસાડી, સલાંમતી લેવાડી શર જન્મશેદળના
બીજ લેવરાવી વીકટારીઆ રાંણીજની.

ખાઈ પીઈને શરવે થાએઆં ખુશી,
વદેઆ કીધા શરને શેકીંડ લઈને હુશી.

શર કાવશજીને મલવા શાહાજાદાએ ઝોકલી ખપર,
ગએઆ એ ખપર લઈને પોલીશ કમીશનર શુટર.

એ શેકે પાતાની હુનેસની માંદગો જણાવી,
ઊપકાર માંનીને ઝોલાકાત લેવા નાં કેહવાડી.

એ સમજીને શાહાજાદો થાએઆ દલગીર,
પાતાની માંતા ને ધણીઆંનીની ઝોકલાવી તશવીર
બીજ દેશીઆને ઘેરબી ગએઆતો ઝોલાકાતે,
કીધી ઝોલાકાત શર મંગલદાશ સાથે.

પછી આખાખાનને ઘેરબી ઝોલાકાતે આએઆ,
એ ઝોલાકાતથી તે બહુ ખુશી થાએઆ.

તાંજાંથી દેવીદ શાશુનને તાંજાંબી ગએઆતો,
એ વેપારીની ઝોલાકાત લઈને પાછો ફરેઆતો.

એ વેપારીએ રૂપીઆ કાઢાડીઆ પચાશ હજાર,
 ઘોડેશ્વાર બાવલાંથી નાંમ રાખવા ઇઆદગાર.
 મુંબઈને આવી ગએઆની એ રેહશે નીશાંણ,
 મુંબઈપર એ વેપારીનું હમેસનું રેહશે હુશાંન.
 એક પારશી બાંનુએ તીલીની ટોપી આપી ભટ,
 આપનાર ચાંદનબાઈ હોમજી દાદીશેઠ.

એ શુંદર ટોપી લઈને શાહાજાદો થાએઓ ખુશી,
 ઊપકાર માંનેઓ એ બાઈનો ખુશ દેલથી હુશી.
 એ બાઈછે શર જમશેદજીની વાહાલી બેટી,
 ચંચલાઈ સાથે ધરાવેછે બહુ ખુબશુરતી.

શાહાજાદો જોવા આએઓ દખ્ખાંનો ડુંગર,
 શરપર ચીઠી લખેઆથી ગએઆ તેપર.

વખતશર આવી લાગો શાહાજાદો નાંમદાર,
 શર જમશેદજીએ નમીને દીધો અવકાર.

શરની પુછી શાહાજાદાએ ખબર અંતર,
 પછી શેકીન લઈને શાહાજાદાને લઈ ગીઆ ઊપર.

ડુંગરપરની સપાઈ જાઈને થાએઓ ખુશ બહુ,
 શેકરેટારીએ દખ્ખાંનો ફારમ બતાવેઓ શહુ.

ને સમજાવી દખ્ખાંઓની સરવે ખુબી,

બોલીઓ શાહાજાદો કે એથી હવા બગરે ન ખબી.

દુરબીનની મારફતે જોએઓ મુંબઈનો દેખાવ,
 જોએઓ એને મુંબઈનો દેખાવ ખુશનમાવ.

પછી પુલ તોરા આપીને વદીઆ કીધા,
 વાલકેશવરનાં પેહુલનો જાવા રસતો લીધા.
 શોરાબજી જમશેદજીએ પેહુલા બારોનેટનાં પુતર,
 બનાવેઓ એક રૂપાનો ચાંન બહુ શુદ્ધર.
 એક બાજુપર પોતાના પીતાનો કોત્રાવેઓ ચીતાર,
 બીજી બાજુપર ભેટઆપેઓનો કોત્રાવેઓ શાર.
 શાહાજાદાને પછી એ ભેટ આપેઓ ચાંન,
 ને બતાવીજી શાહાજાદાપર પોતે હુત ને માંન.
 સાથે આપેઓ પોતાનાં પીતાનાં શાદોગરાશ,
 પોતેજ પારેલા એ શાદોગરાશ શુદ્ધર ને શાશ.
 શાહાજાદાએ એ ભેટ લઈને માંનેઓ ઊપકાર,
 પારશી દોલોછે ઈંગરેજો તરફ બહુ વશાદાર.
 દશતુર પેશ્વતજી બેરાંમજીએ આપીજી માંનપતર,
 પેહુલવી જીબાંનનો શુનેરી લખીઆ અખશર.
 શાહાજાદાએ કબુલ કરીને આપીજી માંન,
 દશતુરજીનાં એ માંનપતરની બહુ થાઈ વખાંણ.
 દશતુર જામાંસજી મીનોએરજીએ આપીજી માંનપત્ર
 પેહુલવી જીબાંનનો કેટલીએક લખી શંતર.
 તેનો ઊતર શાહાજાદાએ પાછો વાલેઓ,
 તેનો મજી ઊપકાર દશતુરજીનો માંનેઓ.
 તે પછે શાહાજાદાએ કીધા કરાવ
 જામીન માંન આપવા લોક થાઈજી જમાંવ.

રસતાઓ બિપર મચી રહી લશ્કરની ધુમધામ,
 આવી લાગો પરેલથી શાહાજાદો કરતો સલામ.
 પછી ગએઓ શાહાજાદો ગોદીની અંદર,
 શરવેની સાથ શેકીન લઈને ગએઓ મંનવારપર.
 લોકોએ બિઠાવેઓતો ખુશાલીનો પોકાર,
 ધીન્ને ધીન્ને ચાલવા લાગી શીરાપીશ મંનવાર.
 ટોપોની સલામતીનું માંગ પરવા લાગું,
 લોકો એમર પાછું વીખરાવા લાગું.
 મુંબઈની રચણાં હવેથી થાઈ તમામ,
 કોઈબી દંગ ન થાશે હવે મુંબઈનો દમામ.
 રેલવેની ગાડીપર હવે ચાલવા લાગો દાર,
 ગાડીના ભરે ગરીબોને જેમ જણાવશે ને ધાર.
 રાજાઓની વહેંચાગરીનાં ટોપનાં પડે ધડાકા,
 રાજાઓ આવેઆથી વેપારીઓને પડીઆ તડાકા.
 શાહાજાદાની પધરાંમણીનાં હાણીશોનું બંધ કામ,
 દીન ૧૦ ખુશીનાં ગુજારીને બિગાડી તમામ.
 શાહાજાદાએ મુંબઈને આપેઆ દશ હજાર,
 ગરીબ ખાતાંઓને કરવા મદતગાર.
 મુણાંનેબી આપીતી રકમ રૂપીઆ પંદરશોની,
 મદત કરવા નાંચાર બેચાર ગરીબોની.
 રગટપીટની બાંધવા ધારી એક હાથપીટમ,
 શાહાજાદાનું નામ રાખીને તેને કરવા ખુશાલ.

પારશીઓએ એમના નાણાંની મદત કીધી બહુ,
એ ઇસપીટાલમાં સાંતિલ થાઈ પરજા શકી.

અવકાર દેનારી કમીટીએ લાખનો કીધો ખર્ચ,
એ કમીટીએ પુર મેહુનત લઈને બજાવી ફરજ.

મીઝિનીશીપાલ કમીટીએ આપેઆ પચાશ હજાર,
શ્વાહાજાદાનાં માંનને શાફ કરવા મુંબઈનો સીંગાર

આર માસમાં જોઈ રહેલો આખું હીંદોસથાન,
જાંહાં ગીઓ તાંહાં શ્વાહાજાદાને ભારી મલીજી માંન

લખો રૂપીઆની થાઈતી ભટો ને શોગાત,
પશુ પંખીની તરેહ તરેહની રાજાઓએ આપી જાત

શ્વાહાજાદો ગએઓતો શેકાર રમવા નેપાલ,
તરેહ તરેહનાં શેકારો મારીને બહુ થાતો ખુશાલ.

જંગલી જનાંવરોનો એને બહુ કીધોતો શેકાર,
વાઘો અને હાથીબી કંઈ મારીઆ બેશુમાર.

તાંહાંથી આએઓ શ્વાહાજાદો છેલ્લો ઈંડાર,
માહારાજાને તાંહાં જીતરીને રહેલો દીન દાર

હીઆંથી નીકલેઓ શ્વાહાજાદો મુંબઈ આવા,
મંનવાર શીરાપીશ્વર બેશી પોતાને વતન જાવા.

ઠરાવ કીધો જાવા મારચની અગીઆરમીએ,
પરગટ કીધાં જાહેરનાંમાં મુંબઈના ગવરનરજીએ

મુંબઈની કારપોરેશન થાઈ માંન આપવા તઈયાર,
રસતાઓપર વાવટાઓ અને ફુલનો કરવા શીંગાર

સાંગારીજિતુ ચરચગેટનુ ઇશદેશન શુંદર,
 તરેહવાર જાહાડોનાં કુંડાં ગોઠવેઆતાં તેપર.
 †ગવરનર ને શરકારી અમલદારો થાયા જમાવ,
 લશકરી સંપ્તો પાલવા શુધી થાએઓ દેખાવ.
 લોકોની ગીરદી પડી રશતાઓપર બેશુમાર,
 શાહાજાદાનાં દરશન કરવા લોક રહીજી ઇંતેજાર.
 વખત ઊપરાંત ગાડી આવી ઇશદેશન ઊપર,
 પહેલે ગએઓ ગાડી આગલ મુંબઈનો ગવરનર.
 ખુશાલીનો લોકોએ જાહેરવેઆતો પોકાર,
 શજીને મલીને મંનવારપર જાવા થાએ તઈઆર.
 શરધસનાં આકારનો લઈ ગીઆ ગોદીની અંદર,
 બેસાડેઓ શુંદર માંડવાની બેઠક ઊપર.

તાંહાં બેશીને શરવેની લીધી ખુશીથી ભિટ,
 શર જમશેદજી શાય શેકીન લઈને બતાવીજી હેત.
 શીરાપીશ મંનવારપર જાવા થાએઓ તઈઆર,
 ટોપોની સલામતી સાથે ખુશીનો જીકેઓ પોકાર.
 પછે રાતે ગએઓ વાલકેશર સરકારી ખાંતુ ખાવા,
 દશ વાગે આએઓ પોતાની મંનવારપર જાવા.
 આરવંને ગીઆ ટાંજીન કાંજીનશીલનાં મેમબરો,
 મુંબઈની તરફથી બીજી ઇંદુ આપા માંનપતરો.

જાણીએ વેલાનો મુંબઈનો ગવરનર શર શીલીપ જાહેર
 તથા હીંદુસ્થાનનો વાહશયએ બારડ નારાયણક હોય.

ડાશાભાઈપ્રરાંમજીએ હીઆંબી વાંચીજી માંનપતર,
 બહુ ખુશી થાઈને એ માંનપતરનો દીધોતો જીતર.
 પછી ડાશાભાઈપ્રરાંમજીને પેઢરાવેઆ રૂપાંનો આંન,
 પોતાની મુશાપ્રરીની એ શેઠને આપી નીશાંન.
 ને કીધી એ શેઠને હુવી એકતેમાંશ,
 કે જાહેર નીજલશેઓ હુને પેહુડી જાવો ખાશ.
 પછી એ શેઠે શાહાજાદાનો માંનેઆ જીપકાર,
 શરવે મેમબરો સાથ પાછા જાવા થાયા તઈયાર.
 જમશેદજી ધનજીભાઈ બાડીઆ ગોદીનાં માસટર,
 તેવંજી બનાવેઆ ધારીપારીનો નમુનો શુંદર.
 શાગલી લાકડાંનો બનાવેઆતો તમાંમ,
 પોતાની ઈઆદગારીનુ તેપર કોટરાવીજીતુ નાંમ.
 પછી શાહાજાદાને એ નમુનો એ શેઠે ભેટ કીધો,
 ખુશી થાઈ એ શેઠનો જીપકાર માંની લીધો.
 ધનબાઈ તે અરદેશર વાહાડીઆની ઘેટી,
 છે એ બાઈ ઈંગરેજ એકમ શીખેલી.
 શાહાજાદા અને તેની બાંનુનો અને પારેઆ ચીતાર
 શુનેરી પ્રેમજો જરી કીધોતો તઈઆર.
 પછી ભેટ કીધી શાહાજાદાને એ શબ્દી એ બાઈએ,
 શાહાજાદાએ જીપકાર માંનેઆ નમંનતાઈએ.
 શાહાજાદાએ પ્રી શર કાવશજીની ખર્ચે પુંછ.
 એક રૂપાંનો આંન સાથ પોતાની સખી મોકલાવી.

શર કાવશજીએ પ્રરી માંનેઓ શાહાજાદાનો ઊપકાર
 આપા કહ્યો. એલેકર્જાનદા ઇશકાલને વીશહજર†
 શાહાજાદાની ખુશાલીના એ શખાવતનુ કીધુંકે કાંમ,
 કાએમ શુધી હુનો જોડાશે શાહાજાદાનુ નાંમ.
 શર જનશેદજી ગયા શાહાજાદાની છેલી ખોલાકાતે,
 પોતાનાં તરણડે બેરાએને લઈ ગીયા સાથે.
 શાહાજાદાએ એ શર શંકીઆની ખોલાકાત લીધી,
 થોડો વખત શુધી પેઆરથી વાતો કીધી.
 પછી શર જનશેદજીએ કીધીકે છેલી સલાંમ,
 શાહાજાદાએ એ શરને પુરતુ આપીઊતુ માંન.
 પછી તઈઆર થાઈ ઊપરવા શીરાપીશ મનવાર,
 પાલવાપર લોકોની ગીરદી થાઈ બેશુમાર.
 ઊપડતી વખતે શાહાજાદાને ટોપનુ આપીઊ માંન,
 ચાલતી મનવારે લોકને છેલી કીધી સલાંમ.
 તેરનો મારએ! હીંદની મુશાફરી થાઈ તમાંમ;
 તમાંમ થાએઓ હીંદનેથી શરવે દાર દમાંમ.

† પાછલથી આ રકમ વીશ ધીલ પડી ગયેલી સંભલાયચ.

‡ તા. ૧૩ મી મારચ ૧૮૭૬ ને દીને આ નામદાર
 શાહાજાદો પરીનમ આશવેલસ તે હવેપછેનો આપણો મુદ્દીનો
 વાજેશ, જેની હીંદની મુશાફરી પુરી કરી પોતાને વતન
 નવાં નીકળેઓ હતો તે તા. ૧૨ મી મેએ ૧૮૭૬ રે
 પોતાને મકાંને પુગો હતો.

શાહાબદાની પદરામણી માટે જોડાયલાં ગાયણો.

(છાકરાંઓને જીઆપત આપતી વખતે ગાવાને માટે
નરમદાશંકર કવીએ કાતાંમ મેલવીને જોડેલાં.)

૫૬—રાગ ડુમરી.

ભલે ભલે પધાસ્યાજી આજ, ગુણિયલ રૂડા રાજવી—ભલેં ટેક.
દેશ વિદેશે તો દિપે, તેજ વાણું માહા રાણીજીનું તાજ—ગુણિં
કુંવર તેના પાટવી, થશે આગળ અમારા રાજ—ગુણિં
હિંદુસ્થાને આવીયા, થાયે સંધે હરખતા અવાજ—ગુણિં
રાજ પરોણા આપ છો, નથી સેવા સરીઆ પદ સાજ—ગુણિં
હેતે આશિય આપિયે, જસપંતા કરોજી રાજકાજ—ગુણિં

૫૬.

ધન્ય ધન્ય ધન્ય ધન્ય, આજરે દિવાળી;
રાજવંશી પાટવિયે, આ ભૂમિ નિહાળી—ધન્યં
પશ્ચિમ હિંદુસ્થાન કેરાં, રાજ્યનગર માંહે;
મહારાણીનો પૂત વડો, સપગલે સુહાયે—ધન્યં
આચ્છવની ધામધૂમ, લોક ઉભરાયે;
પ્રિય તાજ પેહેરનારો, કેવો તે જણાયે—ધન્યં
ઘેર ઘેર વારતામાં, પ્રિયને વખાણે;
હરખમાં વધારો કરે, ખાન પાન ગાણે—ધન્યં

શાહુબાદો ઇંગલંડ પોંહ્યતાં તેમની આનુષ્ઠે તેમને વધાવી લેવાને કરેલી કીરોયા.

(“ડાટરકુ” નાંમનાં રમુજી પતર ઉપરથી ઉતારેલી કવીતા.)

ગઝલ.

“મયો સાકી હયે સખ એક જ”--એ રાહ.

બલે આપો-આવંદ મારો-હું આનુ તુંજ-ખરી પમારી,
વધાવી લેજાઈ-ફૂલ ઇંગલંડની--તરશથી, ચાહી-સુખાકારી.

સીરાપીમની--નીશાન મલતાંજ--ઊલટથી અહીં-થઈ હાજર,
રોશન તુંજ રૂપ-શરી જોઈ-દીલે જાવજેઈ હરખ ભારી.

બાલક ને ખેરી તારા મહ-લેવા તુને-આયાંછે અહીં,
હતી અમ દીન-એકજ ઊંડી-જોવા તુને--ઈતેજરી.

નહી દીન સાત-વીછીલો તુને-મુકેલો મં-જોયા વગર,
એકેદમ સાત-મહીના વેર-જુદાઈ ખમી-જીગર બાલી.

મલીયો મને-જુદાઈનો-બદલો, તુને-સલામત જોઈ,
પ્રતેહ સાથે-વચે પરદેશ-ગમત ને સાહે-ખી ગુજરી.

મુલક કરતાં-વધુ શીકર-હતી તારી-જીંદગાનીની,
ટલી ને, થા-મા સુરખર-બાલક, માતા-ભુમી તારી.

ખની દાસી-કરી સેવા-જીતમ, તારી-હીંદ ભુમીએ,
હવે તાર-વતન ઇંગલંડ-કરી બેઠું-છે તઈઆરી.

મોડે હસતે-મેલી કદમ-મુખારક આ-કીનારાપર,
રીજી રીજવ-સવદેશીને-પરસપર પરીત-દેખાડી.

જોવાલે-ઇંગલંડને-દીએ દુવા-દાતરકુંજ,
માગે નહી જર-આહે એક એજ-દેતો ના હીંદ-ને વીસારી.

શાહાજાદાએ પોતાનો બાનુને મલયા પછી
કહેલા સુખન.

ગઝલ.

ઐરતના ટાલામાં એક બાનુ વુછે,
આદાઈ કુલ નયામતનું બાનું વુછે.
ગર કઈં સો હીસા ખરી ખુશસૂરતીના,
ફકત એકમાથી આલમ, નવાઈ વુછે.
ઈંગલડનો વું સુરજ, ડેનમારકનો ચાંદ,
મુજ માહબત કચેરીનું થાઈ વું છે.
જે જહવેરની જોડ નહી શહી ખજનામાં,
તે જહવેરનાં નંગોનું પાનું વું છે.
નહી બાનુજ મારી, પણ જીંદગીબી વુંજ,
તે જીંદગીનો ખોરાક ને નાઈ વું છે.
માહબતના આકાશમાં, કુલે નાજનીન,
છે તારા, પણ વચે એક બાનુ* વું છે.
જે કાઢીછ મં અને પરદેશમાં મોજ,
મધીય ખીંડુ તે સહ મોજ મજાહનું વું છે.

સમાપત.

* બાનુ એટલે સુરજ.

